

SEJARAH PENUBUHAN PARTI GERAKAN RAKYAT MALAYSIA (GERAKAN)

Tew Peng Kooi

Abstract

This article is a study on the history of the formation of Parti Gerakan Rakyat Malaysia (Gerakan) in 1968. The article consist a brief discussion of the political scenario in Peninsular Malaysia after the country achieved independence in 1957. This facilitated in the formation of this party in 1968. At the same time a brief discussion of the political stands and mindsets of the two main founders of Gerakan, Dr. Lim Chong Eu and Dr. Tan Chee Khooon which formed a basis for the establishment of a genuinely non-communal political party named Gerakan. It may focuses on the early stages of party formation, detailing the involvement of Chong Eu, Chee Khooon and Prof. Syed Hussein Al-Attas in forming a single opposition party uniting all opposition parties in this country and examines at the early days of the leadership style of this party based on its multi racial image. There are overviews of the last stages of formation of Gerakan, detailing some political activities organized by its leaders to promote and introduce this party to the public, as well as to take this opportunity to explain to them the rationale behind supporting Gerakan.

Pengenalan

Sejarah asal-usul penubuhan Parti Gerakan Rakyat Malaysia (GERAKAN) sememangnya masih tidak banyak dibincangkan secara terperinci dalam buku dan artikel yang pernah menghuraikan sejarah politik parti ini.¹ Masalah ini timbul berikutan kesemua tulisan ini hanya membincangkan secara am sahaja mengenai proses penubuhan

GERAKAN. Akibatnya, sorotan pengkaji terhadap perkara ini adalah terhad. Malah, banyak penulisan yang dihasilkan oleh sarjana tempatan dan luar negeri berhubung sejarah politik Malaysia lebih memberi tumpuan kepada prestasi GERAKAN dalam pilihanraya umum 1969, masalah perpecahan dalam parti pada bulan Jun 1971 dan penubuhan kerajaan campuran di Pulau Pinang pada bulan Februari 1972.² Ini bererti, penulisan berhubung sejarah politik GERAKAN lazimnya hanya berkisarkan kepada beberapa insiden penting sahaja. Oleh itu, artikel ini bertujuan memberikan satu kajian yang lebih menyeluruh mengenai sejarah asal-usul penubuhan GERAKAN.

Latarbelakang Penubuhan GERAKAN

Idea penubuhan GERAKAN sebenarnya lahir daripada kehendak Dr. Lim Chong Eu³ dan Dr. Tan Chee Khoon⁴ yang berhasrat menubuhkan sebuah parti pembangkang bersifat bukan perkauman yang tunggal⁵ di negara ini,⁶ walaupun ketika itu mereka berdua masih menganggotai United Democratic Party (UDP)⁷ dan Parti Buruh (PB).⁸ Bagi Chee Khoon, sebuah negara yang maju dan adil adalah sebuah negara yang mengutamakan suara rakyat. Oleh itu, sebarang tuntutan politik oleh anggota masyarakat seharusnya disampaikan kepada kerajaan melalui wakil rakyat mereka dalam Dewan Parlimen dan bukan dengan menggunakan pendekatan yang bercorakkan kekerasan seperti permogokan dan demonstrasi.⁹ Malangnya, sungguhpun Chee Khoon kerap menasihatkan PB agar menerima pemikiran politiknya itu, namun beliau sering menemui kegagalan.¹⁰ Bagi Chong Eu yang perjuangan politiknya bersifat sederhana, beliau menyokong penuh pendekatan politik yang dibawa oleh Chee Khoon.¹¹

Kepayahan Chee Khoon menyesuaikan diri dalam PB terutamanya menjelang akhir tahun 1967 dilihat Chong Eu sebagai peluang terbaik untuk meluaskan pengaruh politiknya tambahan pula UDP hanya terbatas di Pulau Pinang sahaja.¹² Oleh itu, beliau mengambil langkah menghubungi Chee Khoon bagi mengadakan kerjasama politik dengan menubuhkan sebuah parti yang baru.¹³

Selain itu, ikatan kerjasama ini turut didorong oleh kesedaran kedua-duanya mengenai masalah isu perkauman seperti hak keistimewaan orang Melayu, soal pendidikan dan bahasa kebangsaan sepertimana tercatat dalam Perlembagaan Persekutuan 1957. Ini kerana isu tersebut telah menjadi kontroversi antara kaum Melayu dan bukan Melayu. Walaupun menyedari tindakan ini akan mengeruhkan lagi hubungan antara kaum, kebanyakan parti pembangkang lebih cenderung untuk membangkitkan isu ini bagi mendapatkan sokongan masyarakat.¹⁴ Masalah polarisasi kaum bertambah serius pada pertengahan 1960-an apabila Rang Undang-Undang Bahasa Kebangsaan 1967¹⁵ dan isu Universiti Bahasa Cina¹⁶ hebat diperdebatkan oleh para pemimpin parti politik.¹⁷

Susulan itu, senario politik ini memberikan kesedaran kepada Chong Eu dan Chee Khoon bahawa kerjasama semua kaum dalam sebuah parti politik harus diwujudkan. Harapan mereka adalah semua masalah antara kaum dapat diatasi melalui toleransi dalam parti tanpa memperbesarkannya secara terbuka. Lanjutan daripada itu, Chong Eu dan Chee Khoon mengadakan satu rundingan pada bulan Februari 1968 di Kuala Lumpur. Dalam rundingan tersebut, mereka berdua percaya bahawa bentuk kerjasama politik di kalangan parti pembangkang yang paling berkesan dalam menyaingi tampuk pemerintahan kerajaan Perikatan di negara ini adalah melalui penubuhan satu parti politik tunggal yang mengandungi semua parti pembangkang dan bukanlah berlandaskan 'electoral understanding' atau 'united front'.¹⁸ Dengan erti kata lain, mereka melihat parti-parti pembangkang sedia ada seperti Democratic Action Party (DAP), People's Progressive Party (PPP), PB, Parti Islam Se-Malaya (PAS) dan Parti Rakyat Malaya (PRM) hanya boleh bekerjasama jika berjuang di bawah satu ideologi yang sama.¹⁹

Tahap Awal Penubuhan GERAKAN

Sebagai langkah awal, Chong Eu dan Chee Khoon bersungguh-sungguh mendapatkan kerjasama dari DAP dan PPP. Bagaimanapun, hasrat mereka itu tidak kesampaian apabila cadangan tersebut ditolak oleh kedua-dua parti ini kerana tidak yakin bahawa kesemua parti pembangkang boleh disatukan dalam sebuah parti yang tunggal.²⁰ Sebaliknya, DAP dan PPP percaya kerjasama di kalangan parti pembangkang hanya boleh dilakukan melalui pembentukan 'electoral pact' dalam pilihanraya umum 1969. Ini bermakna, Chong Eu dan Chee Khoon adalah bersendirian dalam ideanya dan tindakan mereka. Begitupun, Chee Khoon telah mengutarakan masalah ini kepada sahabat baiknya di Universiti Malaya iaitu Prof. Syed Hussein Al-Attas²¹ yang kebetulan baru pulang dari Singapura²² dan singgah di Petaling Jaya.²³ Dalam pertemuan itu, mereka berdua membincang secara panjang lebar mengenai perjalanan politik tanahair²⁴ dan akhirnya mencapai kata sepakat berhubung penubuhan sebuah parti pembangkang²⁵ yang berteraskan ideologi politik fahaman yang bukan bersifat perkauman tetapi lebih bersifat sosialisme dan demokrasi kebangsaan sebagai alternatif kepada kepimpinan Perikatan di negara ini.²⁶

Walaupun dalam memoir Chee Khoon bertajuk *From Village Boy to Mr. Opposition* tidak menerangkan dengan jelas mengenai perbincangan ini, namun masalah ini dapat diatasi melalui temu ramah penulis dengan Al-Attas yang mengakui dirinya merupakan seorang yang bersifat sosialis. Beliau juga ingin melihat dasar perjuangan sosialis demokrasi kebangsaan Chee Khoon dalam PB dilanjutkan ke dalam GERAKAN.²⁷ Ini bermakna, orientasi ideologi sosialisme dan

bukan perkauman menjadi intipati ikatan kerjasama ini. Sehubungan dengan itu, Chee Khoon telah memperkenalkan Al-Attas kepada Chong Eu dan mereka bertiga bersetuju untuk cuba sekali lagi mendapatkan kerjasama DAP. Bagaimanapun, usaha tersebut terus menemui kegagalan apabila DAP dan PPP menunjukkan keengganan menyatukan diri dengan parti pembangkang lain sekaligus membentuk sebuah parti yang tunggal kerana mempercayai gabungan seperti itu tidak akan berjaya.²⁸ Ini bermakna, Chong Eu, Chee Khoon dan Al-Attas terpaksa mengasingkan DAP dan PPP daripada rancangan menubuhkan sebuah parti pembangkang yang baru.

Sungguhpun tidak mendapat bantuan dan sokongan dari DAP dan PPP, tetapi Chong Eu, Chee Khoon dan Al-Attas terus mencari sokongan pelbagai lapisan kaum yang terdiri daripada golongan pekerja, kesatuan sekerja, peniaga kecil dan besar serta individu tertentu sebagai satu landasan melahirkan sebuah parti politik yang kuat dan boleh dipertanggungjawabkan.²⁹ Setiap hari mereka terpaksa bertungkus-lumus ke sana sini bagi menerangkan perjuangan politik mereka dengan harapan mendapatkan sokongan sebanyak mungkin daripada anggota masyarakat. Oleh itu, Chong Eu cuba mencari sokongan masyarakat Cina khususnya di Pulau Pinang dan Chee Khoon pula giat menghubungi bekas anggota PB dan pemimpin kesatuan sekerja serta golongan kelas pekerja di sekitar Selangor bagi mendapatkan sokongan mereka.³⁰ Begitu juga dengan Al-Attas, V. David³¹ dan V. Veerappan³² yang masing-masing cuba menarik sokongan kaum Melayu dan India.³³

Selain itu, rundingan demi rundingan mengenai persiapan menubuhkan sebuah parti politik baru terus diadakan dari masa ke semasa.³⁴ Bagi menjimatkan perbelanjaan, kebanyakan mesyuarat seperti itu diadakan di rumah Chee Khoon yang beralamat di 3, Jalan Taman Freeman, Kuala Lumpur. Maka, tidak mustahillah rumah beliau sering dikunjungi dan dibanjiri oleh pemimpin politik dan orang ramai.³⁵

Dalam pada itu, Chee Khoon mengambil keputusan keluar dari PB pada 23 Mac 1968 sebagai tanda menunjukkan kesungguhannya menubuhkan sebuah parti yang baru. Sebaik sahaja Chee Khoon meletak jawatan, kawan-kawan rapatnya dalam PB seperti Veerappan, David, Tan Phock Kin³⁶ dan Ng Ann Teck³⁷ juga mengambil keputusan meninggalkan PB bagi mengiringinya. Susulan daripada peristiwa itu, satu mesyuarat yang dihadiri oleh pemimpin-pemimpin UDP, bekas pemimpin PB, ahli-ahli akademik,³⁸ golongan profesional dan pemimpin kesatuan sekerja³⁹ telah diadakan di rumah Chee Khoon di Kuala Lumpur pada 24 Mac 1968 bagi membincangkan butir-butir mengenai penubuhan sebuah parti pembangkang yang baru dan bersifat bukan perkauman. Dalam mesyuarat ini, beberapa perkara penting telah diketengahkan. Antaranya adalah penetapan nama

parti, simbol parti dan kerja-kerja penubuhan parti ini. Dari segi nama parti, Al-Attas telah mencadangkan beberapa nama untuk pertimbangan semua, iaitu 'The Malaysian National Party',⁴⁰ 'People's Party',⁴¹ 'The Peoples' Democratic Socialist Party of Malaysia'⁴² dan 'Malaysian People's Movement'.⁴³

Mereka telah mengambil langkah yang berhati-hati dalam proses pemilihan nama parti, supaya dapat memilih nama yang terbaik. Akhirnya, nama 'Malaysian People's Movement' atau 'Gerakan Rakyat Malaysia' atau ringkasnya GERAKAN dipilih sebulat suara dalam mesyuarat itu sebagai nama parti politik baru itu.⁴⁴ Seiringan dengan penggunaan istilah 'Gerakan', mereka berharap parti ini akan terus bergerak dan maju ke depan tanpa berhenti sehingga menjadi sebuah parti politik yang berpengaruh dan disegani di negara ini.⁴⁵ Harapan ini disampaikan oleh Chee Khoo dalam satu ucapannya pada bulan September 1968 di Batu Road, Kuala Lumpur. Menurutnya:

The party has embarked on a programme to organise branches from Kedah in the north to Johore in the south. We have also enrolled members in Kelantan and in time we will open branches in the East Coast as well.⁴⁶

Jelas sekali, kata-kata ini menunjukkan keazaman Chee Khoo dan rakan politiknya untuk menjadikan GERAKAN sebuah parti politik bersifat kebangsaan yang dapat diterima baik oleh anggota masyarakat di negara ini.⁴⁷ Untuk tujuan itu, mereka berharap GERAKAN dapat mencabar kedudukan Perikatan di Pulau Pinang, Perak, Selangor, Melaka dan Negeri Sembilan.⁴⁸

Sementara itu, perbincangan mengenai simbol GERAKAN turut dijalankan dalam mesyuarat yang sama. Menerusi rundingan terbabit, Chong Eu bersikap tegas ingin mengekalkan penggunaan bentuk rajah segitiga dalam simbol UDP di dalam logo GERAKAN. Baginya, bentuk tersebut melambangkan perpaduan di antara tiga kaum utama di negara ini dan kesamarataan serta keadilan dalam masyarakat yang menjadi dasar perjuangan GERAKAN.⁴⁹ Ketegasan idea Chong Eu itu diterima baik oleh ahli-ahli mesyuarat itu dan mereka menerima pandangannya.⁵⁰ Lanjutan daripada itu, simbol GERAKAN diputuskan mempunyai lima batang anak padi emas dalam sebuah gambar berbentuk segitiga berwarna merah dan berlatarbelakangkan warna hijau.⁵¹

Dalam mesyuarat ini juga, Chong Eu telah diberi tanggungjawab untuk menguruskan kerja-kerja pendaftaran GERAKAN dan mesyuarat ini turut mengambil keputusan untuk tidak membubarkan UDP serta-merta⁵² kerana bimbang proses pendaftaran GERAKAN akan mengambil masa yang lama sekaligus menjejaskan peluang untuk bertanding dalam Pilihanraya Umum 1969.⁵³ Oleh itu, ahli-ahli

mesyuarat bersetuju sekiranya keadaan ini berlaku maka mereka akan bertanding di bawah bendera UDP⁵⁴ dalam Pilihanraya Umum yang dijangka akan diadakan pada bulan Mei 1969.

Seorang peguam bernama Veerappan, telah dipilih untuk mendrafkan Perlembagaan GERAKAN dan menulis sebuah teks pengumuman pengisytiharan bagi menerangkan sebab-sebab penubuhan GERAKAN.⁵⁵ Sementara itu, Al-Attas dan Chee Khooon diberikan tugas untuk merangka objektif GERAKAN memandangkan mereka merupakan antara individu yang paling awal mengusahakan penubuhan parti terbabit.⁵⁶ Pendek kata, pembahagian tugas yang dilakukan di kalangan pemimpin GERAKAN adalah berlandaskan pengalaman, kepakaran dan kesesuaian masing-masing.

Setelah mesyuarat itu berakhir, tujuh orang pemimpin GERAKAN iaitu Al-Attas, Chee Khooon, Chong Eu, J.B.A. Peter, Wang Gungwu,⁵⁷ Veerappan dan Naguib Al-Attas⁵⁸ meneruskan rundingan mengenai teks pengumuman pengisytiharaan parti itu di rumah Chee Khooon. Perbincangan ini dianggap penting kerana teks berkenaan seharusnya tersedia sebelum sidang media yang dijadualkan pada keesokan harinya. Untuk memastikan teks terbabit adalah yang terbaik dan dapat diterjemahkan ke dalam bahasa Melayu, mereka mengadakan rundingan itu sehingga empat pagi pada 25 Mac 1968.⁵⁹ Segala usaha itu akhirnya membuahkan hasil apabila teks berkenaan dapat disiapkan pada pagi tersebut dan mereka yang terbabit telah menandatangani.⁶⁰

Pada pagi 25 Mac 1968, Al-Attas dan rakan politiknya menganjurkan satu persidangan media di rumah Chee Khooon⁶¹ bagi memberitahu niat sebenar sebuah parti baru seperti Gerakan Rakyat Malaysia hendak ditubuhkan.⁶² Antara objektif penubuhan GERAKAN adalah berlandaskan kepada kerjasama semua kaum dalam sebuah parti yang sama. Oleh itu, parti ini terbuka kepada semua kaum dan bergerak untuk mencapai satu masyarakat yang aman, makmur, adil dan saksama di negara ini.⁶³ Selain itu, Chee Khooon turut mengumumkan majlis pelancaran penubuhan GERAKAN yang akan diadakan pada 15 April 1968 bagi meluluskan perlembagaan parti yang dirangka dan melantik satu jawatankuasa sementara.⁶⁴ Ini bermakna, pemimpin-pemimpin utama GERAKAN yang terdiri daripada pemimpin UDP, bekas pemimpin PB, ahli-ahli akademik, golongan profesional dan pemimpin kesatuan sekerja percaya ketenteraman dan kestabilan politik Malaysia boleh dicapai melalui kerjasama semua kaum dalam sebuah parti.

Lanjutan daripada itu, sidang akhbar yang kedua telah diadakan di rumah Chee Khooon pada 26 Mac 1968. Hal ini sangat penting memandangkan ia diadakan bagi memberi penerangan secara mendalam kepada masyarakat tentang sebab-sebab penubuhan GERAKAN. Menerusi sidang akhbar ini juga, faktor utama penubuhan

GERAKAN telah dikaitkan dengan kegagalan kerajaan Perikatan menyelesaikan masalah-masalah negara yang semakin meruncing⁶⁵ yang merangkumi soal integrasi kaum, pengagihan sumber dan kekayaan dalam masyarakat, keselamatan masyarakat dan ketidakcekapan jentera pentadbiran negara serta masalah rasuah.⁶⁶ Bagi GERAKAN, masalah utama negara bukannya terbit daripada ancaman komunis memandangkan rakyat jelata sebenarnya tidak menyokong pihak komunis sebaliknya disebabkan oleh isu perkauman.⁶⁷ Masalah ini dikatakan telah lama berlarutan berikutan kerajaan Perikatan⁶⁸ yang tidak mampu mengatasinya.⁶⁹ Mengikut Gungwu:

Kerumitan-kerumitan dan kesukaran memanglah banyak dan kita tidak boleh menganggap keajaipan akan berlaku didalam 10 tahun; tetapi kita mesti-lah senentiasa beringat bahawa Malaysia akan tetap menjadi sabuah negara berbilang bangsa dan beraneka kebudayaan, dan matlamat kita bukanlah menukarkan asas negara kita tetapi ialah untuk menempa dan membentuk satu rangka kenegaraan dengan mana semua raayat akan menjadi taat dan setia. Walaupun kebanyakan daripada dasar-dasar Kerajaan Perikatan adalah baik belaka; tetapi chara mengimplementasikannya telah menimbulkan perhubungan yang tegang diantara orang-orang Melayu dan orang-orang bukan Melayu.⁷⁰

Ini bermakna, pemimpin-pemimpin GERAKAN mengharapkan semua masalah perkauman yang meliputi aspek politik, ekonomi dan sosial akan dapat diatasi melalui penubuhan parti berkenaan. Chong Eu bertegas untuk membubarkan UDP dan semua ahlinya akan menyertai GERAKAN apabila parti baru ini siap didaftarkan oleh Jabatan Pendaftaran Pertubuhan sebagai tanda menunjukkan kesungguhan dalam merealisasikan matlamat ini.⁷¹ Namun begitu, penubuhan GERAKAN tetap menimbulkan pelbagai reaksi berbeza dalam kancah politik tanahair. Sesetengah pihak beranggapan bahawa penubuhannya adalah satu senario sihat dalam politik tanahair⁷² dan sesetengah yang lain pula berfikiran sebaliknya.⁷³ Bagi Tunku, tindakan Chee Khoo dan sahabat-sahabatnya meninggalkan PB adalah satu keputusan yang tepat kerana mengikutnya:

I am happy to know that Dr. Tan Chee Khoo and other leaders of the party now know the truth of what I have been saying and have left the party to form a new opposition.⁷⁴

Pendirian Tunku itu disokong oleh Siew Sin, Presiden MCA dan Dato Mohd Asri, Presiden PAS. Bagi Siew Sin, penubuhan GERAKAN adalah satu lumrah dalam dunia politik⁷⁵ dan beliau berasa gembira

kerana lebih ramai orang akan mengambil bahagian dalam politik tempatan.⁷⁶ Manakala, Mohd Asri pula menyambut baik kehadiran parti baru ini kerana melihat kerajaan Perikatan kini dicabar oleh sebuah lagi parti pembangkang yang berjuang mengikut lunas-lunas perlembagaan.⁷⁷

Bagaimanapun, terdapat juga beberapa pihak lain yang bersikap negatif terhadap penubuhan GERAKAN. Antaranya, PB dan PRM melihat GERAKAN hanya sebuah parti politik yang menggabungkan pihak pembangkang yang berpendirian sederhana di bandar dan beranggapan pemimpin-pemimpinnya tidak mempunyai satu dasar perjuangan yang jelas.⁷⁸ Oleh itu, penubuhan parti ini hanya mengelirukan masyarakat sahaja.⁷⁹ Pandangan ini disokong oleh MIC yang berpendapat, GERAKAN sememangnya tidak dapat menjaga kepentingan kaum India kerana Perikatan sendiri masih gagal mencapai objektif itu. Baginya, parti pembangkang memang suka membuat janji kosong.⁸⁰

Sementara itu, PPP pula percaya penubuhan GERAKAN adalah satu langkah terburu-buru kerana semua parti pembangkang sepatutnya mencapai satu persefahaman dalam pilihanraya terlebih dahulu. DAP pula berpendapat bahawa penubuhan GERAKAN merupakan satu berita gembira kepada Perikatan kerana menunjukkan berlakunya persaingan kuasa di kalangan parti-parti pembangkang sendiri.⁸¹ Mengikut laporan akhbar *Straits Times*, kesan penubuhan GERAKAN terhadap masyarakat adalah sukar diramalkan berdasarkan kepada reaksi semua pihak. Ini kerana, hanya UDP yang menyediakan satu sokongan masyarakat yang terhad di Pulau Pinang kepada GERAKAN dalam komponen parti itu.⁸² Oleh itu, tidak hairanlah apabila pemerhati politik melihat GERAKAN sebagai 'versi UDP'⁸³ sahaja.

Menyedari hakikat itu, pemimpin-pemimpin GERAKAN bekerja keras untuk mendapatkan sokongan yang meluas termasuk daripada Kongres Kesatuan Sekerja Malaysia (MTUC). Ini bertujuan untuk memastikan GERAKAN mampu menjadi sebuah parti yang kuat dan berupaya memberi saingan kepada Perikatan.⁸⁴ Bagi merealisasikan impian itu, GERAKAN mendapati MTUC adalah sasaran terbaik mereka. Ini kerana beberapa bulan sebelum penubuhan GERAKAN, MTUC yang dianggotai oleh lebih kurang 300,000 orang pekerja⁸⁵ telah melaungkan minatnya untuk mengambil peranan yang lebih aktif dalam bidang politik.⁸⁶ Kecenderungan itu telah disuarakan oleh Presiden MTUC, Yeoh Teck Chye yang mengatakan MTUC harus mencontohi kesatuan sekerja di negara-negara maju seperti Jepun, Amerika Syarikat, Jerman dan England kerana mereka memainkan peranan yang giat dalam bidang politik bagi melindungi kepentingan kelas pekerja.⁸⁷

Pendirian seperti ini sememangnya disambut baik oleh GERAKAN memandangkan inilah peluang keemasan baginya mendapatkan sokongan kuat daripada MTUC. Ekoran daripada itu, pada akhir bulan Mac 1968, beberapa rundingan telah diadakan di antara pemimpin MTUC seperti Teck Chye dan John Gurusamy (Setiausaha Kesatuan Guru Kebangsaan) secara intensif di rumah Chee Khoon bagi meminta mereka memberikan pandangan mengenai penubuhan GERAKAN.⁸⁸ Di samping itu, mereka turut diberi penerangan mengenai matlamat penubuhan GERAKAN dan kesungguhannya membela nasib golongan pekerja. Ini bermakna, pada peringkat awal ini, GERAKAN sangat mengharapkan sokongan daripada MTUC bagi meluaskan pengaruhnya.

Berlatarbelakangkan faktor itu, Majlis Eksekutif MTUC telah mengadakan satu mesyuarat pada 29 Mac 1968 di Kuala Lumpur bagi menentukan pendirian mereka terhadap GERAKAN.⁸⁹ Bagaimanapun, hasil mesyuarat berkenaan menyaksikan MTUC mengambil keputusan untuk tidak menyokong dan menyertai mana-mana parti politik yang khusus⁹⁰ kerana tidak mahu pendirian politiknya yang 'neutral' itu dipengaruhi oleh parti politik tertentu termasuk GERAKAN.⁹¹ Sebaliknya, MTUC hanya bersedia memberikan sokongannya kepada ahli politik yang membela dan memperjuangkan kepentingan kelas pekerja tanpa mengambil kira parti politik yang diwakilinya.⁹²

Walaupun berasa kecewa dengan keputusan itu, namun pemimpin-pemimpin GERAKAN seperti Al-Attas tetap menerimanya dengan hati yang terbuka kerana sedar kesatuan sekerja seharusnya mempunyai kebebasan dalam membuat pilihan sendiri.⁹³ Sungguhpun begitu, GERAKAN secara tegas meminta MTUC supaya menilai semula keberkesanan kepimpinan kerajaan Perikatan di negara ini dan tidak ragu-ragu menolak kepimpinannya jika dasar pemerintahannya terbukti gagal membawa kebaikan kepada rakyat.⁹⁴ Ini menunjukkan bahawa GERAKAN masih mengharapkan bantuan MTUC dalam pilihanraya umum 1969 bagi menumpaskan kerajaan Perikatan yang dilihat gagal membawa kemakmuran dan keamanan kepada rakyat-jelata.

Penampilan dan kedudukan GERAKAN sebagai pembela nasib kelas pekerja dan golongan bawahan dalam masyarakat telah mendorong beberapa orang pemimpin kesatuan sekerja melaungkan sokongan secara peribadi kepadanya.⁹⁵ Mereka antaranya ialah Teck Chye, K. George, A.M. John (Setiausaha Kesatuan Kakitangan-Kakitangan Bank), Gurusamy (Setiausaha Kesatuan Guru-Guru Kebangsaan),⁹⁶ T.P.D. Nair (Setiausaha Kesatuan Buruh Ladang-Ladang Malaya), Chin Weng Hon (Setiausaha Agung Kesatuan Pekerja Petroleum dan Kimia Malaya) dan James Nayagam (Setiausaha Agung Kesatuan Kakitangan Institut Penyelidikan Getah).⁹⁷ Bagi mereka, GERAKAN adalah medium terbaik selain PB bagi meneruskan

perjuangan membela dan melindungi kepentingan golongan pekerja tambahan pula kedudukan PB yang kelihatan semakin goyah dengan penyertaan beberapa orang bekas pemimpin sederhananya seperti Chee Khoon dan Veerappan ke dalam GERAKAN.⁹⁸ Ini bererti, penyertaan sekumpulan pemimpin kesatuan sekerja telah menjadikan keanggotaan GERAKAN kini menjadi lebih menyeluruh dan terdiri daripada pelbagai lapisan masyarakat. Perkembangan terbaru ini sememangnya meningkatkan semangat para pemimpin GERAKAN menjelang majlis pelancaran penubuhan parti itu pada 15 April 1968.⁹⁹

Barisan Pucuk Kepimpinan GERAKAN

Pada malam 14 April 1968,¹⁰⁰ satu mesyuarat khas diadakan di rumah Chee Khoon. Dalam mesyuarat berkenaan, Al-Attas mencadangkan sedikit perubahan pada warna logo, simbol dan bendera parti.¹⁰¹ Baginya, bentuk segitiga dalam simbol parti harus berwarna putih kerana menunjukkan bebas daripada unsur-unsur rasuah manakala bendera parti perlu berwarna merah sebagai tanda melambangkan sifat keberanian parti tersebut.¹⁰² Kesemua cadangan di atas diterima dalam mesyuarat tersebut malah dalam mesyuarat yang sama, satu Jawatankuasa sementara seramai 14 orang¹⁰³ yang dipengerusikan oleh Al-Attas telah dilantik sebulat suara.¹⁰⁴ Selain itu satu Perlembagaan GERAKAN 1968 yang dirangka oleh Veerappan telah dibentuk dan diluluskan.¹⁰⁵ Sesungguhnya, perlantikan seorang berbangsa Melayu sebagai Pengerusi GERAKAN merupakan sebahagian daripada usaha parti ini untuk menarik lebih ramai penyokong Melayu,¹⁰⁶ di samping menonjolkan imejnya sebagai sebuah parti berbilang kaum.¹⁰⁷

Berlandaskan faktor-faktor itu, Al-Attas dilihat sebagai calon terbaik¹⁰⁸ memandangkan beliau adalah seorang tokoh akademik yang dihormati dalam dunia pendidikan. Beliau yang aktif dalam membangkitkan masalah kemunduran masyarakat Melayu di negara ini sentiasa berusaha mencari punca masalah tersebut¹⁰⁹ di samping mengemukakan langkah-langkah mengatasinya.¹¹⁰ Kerangka pemikiran beliau itu sering diutarakan melalui suratkhobar, penulisan artikel dan pembentangan dalam persidangan yang bercorak akademik.¹¹¹ Oleh itu, kebimbangan dan keprihatinan beliau mengenai masalah orang Melayu itu dilihat sebagai aset terbaik bagi meyakinkan masyarakat Melayu bahawa GERAKAN adalah pejuang kepentingan orang-orang Melayu di samping menjaga kebajikan kaum-kaum lain. Dari segi keanggotaan Jawatankuasa sementara itu pula, lima daripadanya adalah orang Melayu, enam adalah orang Cina dan tiga lagi orang India. Pemilihan pemimpin-pemimpin GERAKAN yang terdiri daripada pelbagai komuniti itu penting bagi menguatkan lagi imejnya sebagai sebuah parti berbilang kaum yang mewakili kepentingan semua kaum di negara ini.¹¹² Misalnya, Al-Attas menjadi jurucakap utama orang Melayu, Chong Eu dan Chee Khoon menjadi

jurucakap orang Cina, David dan Veerappan menjadi wakil suara komuniti India.¹¹³ Pendek kata, kerjasama antara kaum adalah sumber dan teras kekuatan dalam GERAKAN.

Selain itu, hampir kesemua pemimpin utama parti terdiri daripada golongan berpendidikan Inggeris dan profesional seperti professor, doktor, peguam, pensyarah, kerani, eksekutif peniaga, pemimpin kesatuan sekerja dan pegawai bank.¹¹⁴ Berlandaskan kepada pecahan komposisi tersebut, GERAKAN berharap kewujudannya dapat meyakinkan masyarakat umum bahawa parti ini mempunyai potensi yang besar untuk terus berkembang pada masa depan. Walau bagaimanapun, barisan ini kurang memberi perhatian terhadap penglibatan kaum wanita dan hanya terdapat dua orang wanita sahaja dilantik untuk menganggotai pucuk kepimpinan parti.¹¹⁵

Chong Eu dan UDP mempunyai pengaruh politik yang lebih jelas dalam masyarakat terutamanya di Pulau Pinang jika dibandingkan Chee Khoo dan rakan-rakannya dari PB. Namun Chong Eu dan pengikut-pengikutnya tidak mendominasi pucuk kepimpinan parti sebaliknya UDP hanya mempunyai tiga orang wakil dalam jawatankuasa ini iaitu Chong Eu, Swee Kooi dan Chooi Cheng. Walaupun begitu, bekas pemimpin UDP dalam GERAKAN tetap dipertanggungjawabkan untuk menjaga kubu parti di bahagian Utara Malaysia. Sehubungan dengan itu, bekas Setiausaha Agung UDP, Boon Seong dilantik sebagai Penolong Setiausaha GERAKAN Bahagian Utara Malaysia.¹¹⁶

Ternyata, Chong Eu tidak mahu melihat GERAKAN dilabelkan sebagai sebuah parti bersifat *Penang-based* dan bermiripkan UDP. Sebaliknya, beliau mahu menjadikan GERAKAN sebagai 'platform' baru bagi meneruskan agenda politiknya yang bercorak bukan perkauman. Mereka turut merangka perlembagaan GERAKAN yang mengandungi peraturan bagi melaksanakan jentera pentadbiran parti. Perlembagaan ini telah ditandatangani oleh Al-Attas selaku Pengerusi Kebangsaan, Chee Khoo selaku Setiausaha Agung dan Bendahari Kebangsaan iaitu Veerappan.¹¹⁷ Pendek kata, kesibukan berbulan-bulan membuat persediaan menubuhkan GERAKAN akhirnya membuahkan hasil.

Tahap Akhir Penubuhan GERAKAN

Pada petang 15 April 1968, satu pertemuan secara besar-besaran telah diadakan bagi pelancaran penubuhan GERAKAN di Auditorium MARA, Jalan Tunku Abdul Rahman, Kuala Lumpur.¹¹⁸ Mereka memilih dewan itu sebagai tanda untuk menunjukkan keyakinan yang tinggi masyarakat terhadap GERAKAN dan menjangkakan ramai yang akan menghadiri majlis penubuhannya. Dalam majlis meriah yang dihadiri oleh 1000 orang termasuk pemerhati politik, wartawan dan orang ramai, Gungwu telah dilantik menjadi pengerusi¹¹⁹ dan diberi

tugas untuk menyampaikan ucapan alu-aluan dalam bahasa Melayu, Inggeris dan Cina. Manakala, David pula bertanggungjawab menterjemahkan ucapan beliau ke dalam bahasa Tamil.¹²⁰

Di samping itu juga, mereka mengambil kesempatan yang ada untuk memperkenalkan anggota-anggota Jawatankuasa sementara GERAKAN kepada orang ramai. Chee Khoo telah diberi tanggungjawab menyampaikan ucapan penutup di majlis tersebut. Baginya, dengan sokongan padu yang diterima itu, GERAKAN tidak akan merasa bimbang dengan sebarang halangan dan cabaran yang bakal dihadapi kelak. Hal yang menariknya, sepanjang majlis itu dijalankan, empat bahasa telah digunakan iaitu bahasa Melayu, Inggeris, Cina dan Tamil.¹²¹ Pendekatan itu digunakan sebagai satu daya tarikan dan usaha dalam memastikan semua kaum dapat mengikuti dan memahami seluruh perjalanan majlis itu dengan baik dan jelas.

Menerusi majlis yang sama juga, Al-Attas dalam ucapan dasarnya sebagai Pengerusi Kebangsaan telah menerangkan secara panjang lebar 18 rancangan besar GERAKAN.¹²² Antaranya adalah mencapai sebuah negara yang mana semua rakyat mempunyai mata pencarian yang sewajarnya melalui penciptaan satu sistem ekonomi yang tidak akan mengakibatkan terkumpulnya kekayaan dan sumber penghasilan sehingga merugikan rakyat-jelata,¹²³ menghormati dan mempertahankan peraturan politik bercorak demokrasi berperlembagaan,¹²⁴ berjuang untuk memastikan petani-petani dan buruh secara perseorangan memiliki tanah yang cukup dan diusahakan secara cekap,¹²⁵ menggalakkan usaha menguatkan pergerakan kesatuan sekerja bagi melindungi kepentingan kelas pekerja,¹²⁶ memberi perhatian yang serius terhadap kesempitan hidup penduduk di kawasan luar bandar seperti petani, nelayan, pekerja estet, orang Melayu dan lain-lain rakyat bumiputera yang masih dilanda masalah kemunduran,¹²⁷ melahirkan satu identiti kebangsaan Malaysia dari kaum-kaum yang ada di negara ini dan mencipta sebuah masyarakat yang aman, damai dan harmoni.¹²⁸

Ringkasnya, matlamat utama GERAKAN adalah untuk melahirkan sebuah masyarakat yang makmur, adil dan saksama¹²⁹ tanpa mengira kaum, umur dan jantina.¹³⁰ Ini bermakna, orientasi ideologi dan rancangan GERAKAN adalah berlandaskan fahaman bukan perkauman.¹³¹ Sosialisme,¹³² nilai-nilai kemanusiaan dan demokrasi adalah nilai utama yang mendasari agenda dan perjuangan politik partinya.¹³³

Berteraskan kepada keyakinan itu, GERAKAN menghantar satu surat permohonan kepada Jabatan Pendaftaran Pertubuhan Malaysia pada 18 April 1968 bagi mendapat kelulusan untuk mendaftarkan Gerakan Rakyat Malaysia.¹³⁴ Pada peringkat awal, permohonan itu telah ditolak dengan alasan istilah 'Gerakan' adalah sama seperti

Gerakan Maju dan gerakan-gerakan lain yang dilancarkan oleh kerajaan.¹³⁵ Untuk mengelakkan kekeliruan tersebut, Jabatan Pendaftaran Pertubuhan Malaysia mencadangkan penggunaan istilah 'Parti', iaitu Parti Gerakan Rakyat Malaysia. Alasannya, tanpa istilah 'Parti', orang awam akan mempercayai Gerakan Rakyat Malaysia bukan sebuah pertubuhan.¹³⁶ Selain itu, nama tersebut bila diterjemahkan ke dalam bahasa Cina akan berbunyi 'Min Yun', iaitu sama dengan nama 'Min Yuen' sebuah pertubuhan komunis di bawah tanah yang bergerak semasa darurat.¹³⁷

Bagi mengatasi masalah teknikal itu, Veerappan mencadangkan beberapa nama lain iaitu 'Gerakan Rakyat Persatuan Malaysia' dan 'Gerakan Rakyat Revolusi Malaysia'.¹³⁸ Namun cadangan itu telah ditolak oleh Jabatan Pendaftaran Pertubuhan Malaysia kerana penggunaan nama-nama itu dilihat tidak menunjukkan sifat dan imej sebuah pertubuhan.¹³⁹ Susulan itu, satu mesyuarat Jawatankuasa sementara GERAKAN diadakan pada 24 Mei 1968 di rumah Chee Khoo bertujuan menimbang cadangan penggunaan nama 'Parti Gerakan Rakyat Malaysia' oleh Jabatan Pendaftaran Pertubuhan Malaysia. Dalam mesyuarat itu, pemimpin-pemimpin GERAKAN mencapai kata sepakat untuk menerima nama yang dicadangkan kerana mereka mahu proses pendaftaran parti ini disegerakan.¹⁴⁰ Hasil daripada keputusan ini, GERAKAN akhirnya menerima kelulusan daripada Jabatan Pendaftaran Pertubuhan Malaysia pada 25 Mei 1968.¹⁴¹ Ini diikuti dengan satu pengumuman berhubung penubuhan rasmi GERAKAN oleh Pengerusi Kebangsaan, Al-Attas dalam satu persidangan media di Johor Bahru¹⁴² pada 28 Mei 1968.¹⁴³ Dengan ini, kelahiran GERAKAN telah menambahkan sebuah lagi parti politik dalam kancah politik tempatan menjelang Pilihanraya Umum 1969.

Kesimpulan

Kesimpulannya, kelahiran GERAKAN sebenarnya merupakan hasil cetusan idea untuk menubuhkan sebuah parti pembangkang yang tunggal bagi menyaingi kerajaan Perikatan yang dikatakan gagal mengatasi masalah-masalah perkauman di negara ini sama ada dari segi politik, ekonomi, pendidikan dan bahasa. Bagi pengasas utama GERAKAN seperti Chong Eu, Chee Khoo dan Al-Attas, mereka mencapai kata sepakat bahawa semua masalah ini hanya dapat diatasi dengan melemahkan pengaruh politik Perikatan melalui penyatuan semua parti pembangkang dalam satu parti politik yang tunggal dan bukan bersifat perkauman.

Sungguhpun pendekatan politik ini gagal mendapat sokongan daripada parti pembangkang yang lain seperti DAP dan PPP sehingga menyebabkan mereka bergerak bersendirian dalam idea politik ini, namun Chong Eu, Chee Khoo dan Al-Attas terus bekerja keras mencari sokongan pelbagai pihak termasuk kumpulan akademik,

---

pemimpin kesatuan sekerja dan golongan kelas profesional bagi merealisasikan idea penubuhan GERAKAN. Hasil usaha gigih itu, GERAKAN yang bertunjangkan dua paksi utama iaitu Chong Eu di Pulau Pinang dan Chee Khoo, Parti GERAKAN telah berjaya ditubuhkan pada tahun 1968.

Nota

- ¹ Lee Kam Hing, "Three Approaches in Peninsular Malaysia Chinese Politics: The MCA, The DAP and The Gerakan" dalam Adnan Zakaria Haji Ahmad (ed), *Government and Politics of Malaysia*, Singapore: Oxford University Press, 1987, hlm. 71-94. Lim Sui Hou, "Lim Chong Eu: Jatuh Bangun Dalam Dunia Politik" dlm Ho Khai Leong (ed), *Tokoh Orang Cina di Malaysia*, Taiwan: Institut Pengajian Asia Tenggara, 2001, hlm. 13.
- ² G.P. Means, *Malaysian Politics*, London: University of London Press, 1997. G.P. Means, *Malaysian Politics: The Second Generation*, Singapore: Oxford University Press, 1991. D.K. Mauzy, *Barisan Nasional: Coalition Government in Malaysia*, Kuala Lumpur: Maricon and Sons (M) Sdn.Bhd, 1983. R.K. Vasil, *The Malaysian General Election of 1969*, Kuala Lumpur: Oxford University Press, 1972. Karl Von Vorys, *Democracy Without Consensus: Communalism and Political Stability in Malaysia*, New Jersey: Princeton University Press, 1975. J.P. Ongkili, *Nation-building in Malaysia, 1946-1974*, Singapore: Oxford University Press, 1985. Ramlah Adam, *Biografi Politik Tunku Abdul Rahman*, Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, 2004. Cheah Boon Kheng, *Malaysia: The Making of a Nation*, Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2002. Goh Cheng Teik, *May Thirteenth Incident and Democracy in Malaysia*, Kuala Lumpur: Oxford University Press, 1976.
- ³ Beliau dilahirkan pada 28 Mei 1919 di Pulau Pinang dan merupakan Ketua Menteri Pulau Pinang dari tahun 1969 hingga 1990. *Sin Chew Jit Poh*, 5 Mac 1999.
- ⁴ Tan Chee Khoon dilahirkan pada 4 Mac 1919 di Cheras, Kuala Lumpur. Beliau diberi gelaran *Mr. Opposition* kerana kelantangan membuat kritikan yang bernas dalam Dewan Rakyat. Beliau menang kerusi Parlimen sebagai calon *Socialist Front* di kawasan Batu dalam Pilihanraya Persekutuan 1964. Beliau juga aktif dalam kerja-kerja sosial dan urusan gereja. Wong Tze Ken, "Tan Chee Khoon: Pemimpin Pembangkang yang Patriotik" dlm Ho Khai Leong (ed), *Tokoh Orang Cina di Malaysia*, hlm. 177-197.
- ⁵ Pada 15 April 1967, UDP mengumumkan rancangan mengadakan satu persidangan kemuncak antara parti-parti pembangkang bagi membincangkan kemungkinan menubuh sebuah parti pembangkang yang tunggal dan bekerjasama serta bertukar fikiran dan pendapat. Cadangan mengadakan satu barisan pembangkang menentang Perikatan mendapat kelulusan oleh Jawatankuasa Pusat Eksekutif UDP pada bulan September 1965. Keputusan ini terus disokong dalam Mesyuarat Perhimpunan Agung UDP pada tahun 1966 dan 1967. Selepas itu, ahli Jawatankuasa Pusat Eksekutif dan perwakilan bekerja keras merealisasikan cita-cita politik ini. *Straits Times*, 27 Mac 1968.
- ⁶ Tan Chee Khoon yang juga Pengerusi Jawatankuasa SF telah membuat kajian mengenai keputusan pilihanraya ini. Mengikut beliau, walaupun Perikatan menang di Penang, Kuala Lumpur, Ipoh, Melaka dan Seremban tetapi jumlah undi semua parti pembangkang adalah melebihi Perikatan di semua kawasan tersebut. Jumlah undi Perikatan di Penang ialah 9,610

undi, Ipoh, 4,137 undi, Seremban, 2,277 undi, Kuala Lumpur, 5,842 undi dan Melaka, 4,723 undi. Manakala, jumlah undi parti pembangkang di Penang ialah 11,476 undi, Ipoh, 7,927 undi, Seremban, 3,305 undi, Kuala Lumpur, 5,941 undi dan Melaka, 4,728 undi. *Sin Chew Jit Poh*, 5 Januari 1959.

- ⁷ Ditubuhkan dalam satu mesyuarat di Dewan Bandaran Seremban pada 21 April 1962. *Straits Echo*, 23 April 1962.
- ⁸ Nama *Pan-Malayan Labour Party* (PMLP) ditukarkan kepada Parti Buruh Malaya pada bulan Jun 1954. R.K. Vasil, *Politics in a Plural Society: A Study of Non-Communal Political Parties in West Malaysia*, Kuala Lumpur: Oxford University Press, 1971, hlm. 107. PMLP ditubuhkan untuk menyatukan semua Parti Buruh di Malaya. Parti ini menyeru semua parti politik bekerjasama untuk mencapai kemerdekaan bagi PTM. *Kwong Wah Jit Poh*, 26 Jun 1952. PMLP ditubuhkan oleh Parti Buruh Singapura, Perak, Penang dan Selangor pada 26 Jun 1952 untuk menguatkan aktiviti organisasi buruh dan sosialis di Malaya. *Straits Times*, 27 Jun 1952. Penubuhan ini juga menerima ucapan tahniah daripada organisasi sosialis dari seluruh dunia. Mengikuti Pengerusinya, Mohamed Sopiee: "That our move has the support of socialists all over the world can be seen by the felicitous messages received on the formation day from the Socialist International, the British Labour Party, the Socialist Party of India, Burma Socialist Party and Social Democratic Party of Japan." *Straits Times*, 10 Julai 1952.
- ⁹ Malaysia, *Penyata Rasmi Parlimen: Dewan Rakyat, Parlimen Kedua, Penggal Keempat*, Jilid IV. Bil. 20, 20 Januari 1968, hlm. 3371-3374. Chee Khoo telah mengemukakan sebanyak 153 pertanyaan mengenai rusuhan di Penang. Sebanyak 22 soalan dituju kepada Menteri Keselamatan Dalam Negeri, Tun Razak, antaranya jumlah anggota Parti Buruh yang ditangkap sejak 24 November 1967. *Straits Times*, 9 Januari 1968.
- ¹⁰ Krisis dalam Parti Buruh yang dikuasai oleh pelampau Cina menyebabkan Chee Khoo terpaksa meletak jawatan sebagai Bendahari dalam pucuk pimpinan parti. Walaupun puak pelampau ini gagal menyingkirkan Chee Khoo daripada parti tetapi kedudukan beliau dalam parti juga tidak sekuat mana. Sungguhpun beliau masih mampu mewakili golongan sederhana berpendidikan Inggeris dalam parti tetapi beliau tidak mempunyai kekuatan untuk mempengaruhi perkembangan parti ini. Akibatnya, beliau tidak mampu menghalang puak pelampau parti mengadakan tunjuk perasaan di jalan raya dan melancarkan tindakan liar yang lain. Tindakan liar inilah juga salah satu punca anggota SF berpecah belah. *Berita Harian*, 1 November 1967.
- ¹¹ *Sin Chew Jit Poh*, 16 Disember 1963.
- ¹² Krisis dalam Parti Buruh bermula pada bulan April 1966 berikutan keputusan parti mengadakan kerjasama dengan PPP pada bulan Februari 1966. Terdapat anggota Parti Buruh yang tidak setuju tindakan ini kerana PPP disifatkan sebagai anti Parti Buruh berikutan bantahan D.R. Seenivasagam yang mengancam tunjuk perasaan anti-Amerika oleh Parti Buruh di Kuala Lumpur. Selain itu, PPP juga dilihat sebagai anggota MSC yang mempunyai dasar berbeza dengan Parti Buruh. *Berita Harian*, 7 April

1966. Masalah Parti Buruh terus berlanjutan dalam Persidangan Perwakilan yang diadakan pada bulan September 1966 di Johor Baharu. Dua pegawai dari cawangan Johor, Pengerusinya iaitu Saw Kin Ching dan jurucakapnya, C.C. Yong dalam persidangan mengatakan pucuk pimpinan menerima keputusan lima pemimpin parti iaitu Chee Khoon, David, Dr. Wee Lee Fong, Lim Kean Siew dan Ann Teck meletak jawatan. *Straits Times*, 29 September 1966. Pada 24 September 1967, golongan pelampau dalam Parti Buruh mengenakan 17 tuduhan kesalahan ke atas Chee Khoon yang mendakwa beliau seorang pengkhianat parti. Kuok Ren Teck, *Sejarah Pahit Manis Parti Buruh Selama 20 Tahun*, Kuala Lumpur: Persatuan Kebudayaan Malaysia, 1991, hlm. 171-173.
- ¹³ R.K. Vasil, *Tan Chee Khoon: An Elder Statesman*, Petaling Jaya: Pelanduk Publications, 1987, hlm. 111. Chong Eu sebenarnya hendak mencari kerjasama pemimpin berpendidikan Cina dalam Parti Buruh di Pulau Pinang seperti Koh Peng Seng dan Tan Hock Heng bagi merampas tampuk pemerintahan negeri itu. Bagaimanapun, niat itu ditolak oleh Parti Buruh yang bersikap agresif menyebabkan parti ini tidak berminat bekerjasama dengan parti politik lain. Sebab Chong Eu tidak mencari kerjasama Kean Siew kerana beliau tidak lagi mempunyai pengaruh politik dalam parti setelah golongan berpendidikan Cina menguasai Parti Buruh. Selain itu, Chong Eu juga tidak mempunyai topik perbincangan yang sama dengan beliau. Bagaimanapun, Chong Eu tidak berasa putus asa dan terus menunggu peluang mencapai matlamat politiknya. *Special Weekly* (Majalah Mingguan Cina), edisi 2007, hlm. 80-81.
- ¹⁴ Naib Presiden Parti Buruh cawangan Johor, Tan Kok Chee membantah syarat yang dikenakan oleh polis untuk mengadakan rapat umum iaitu tidak dibenarkan membangkitkan isu bahasa. *Straits Times*, 16 Disember 1966. Timbalan Perdana Menteri, Tun Razak memberi amaran kepada parti-parti pembangkang supaya tidak menggunakan isu perkauman untuk menarik sokongan masyarakat. Beliau menyatakan demikian ketika menjawab soalan D.R. Seenivasagam kenapa orang ramai tidak boleh memberi pandangan terbuka tentang isu bahasa. *Malay Mail*, 29 Januari 1967.
- ¹⁵ Bahagian pertama Akta Bahasa Kebangsaan 1967 menyatakan bahawa Bahasa Kebangsaan akan menjadi bahasa rasmi tunggal tetapi bahagian ketiga mencatatkan bahawa Yang di-Pertuan Agong boleh "memberi kebenaran supaya bahasa Inggeris digunakan untuk tujuan rasmi jika perlu". Karl Von Vorys, *Democracy Without Consensus: Communalism and Political Stability in Malaysia*, hlm. 202-210. Dewan Rakyat meluluskan Rang Undang-Undang Bahasa Kebangsaan ini dengan 95 undi menyokong dan 11 undi membantah. Mengikut Tunku: "Rang undang-undang ini ialah sebagai jalan untuk bahasa Melayu menjadi bahasa rasmi yang tunggal di negeri ini." *Berita Harian*, 4 Mac 1967.
- ¹⁶ Universiti ini juga dikenali sebagai Universiti Merdeka. Heng Pek Khoon, *Chinese Politics in Malaysia: A History of the Malayan Chinese Association*, Singapore: Oxford University Press, 1988, hlm. 264.

- ¹⁷ *Cenderamata Ulangtahun ke 25 Gerakan: Sejarah dan Perjuangannya*, hlm. 1-2.
- ¹⁸ Nancy L. Snider, "Communalism and the breakdown of MalayanParliamentary Democracy", Ph.D. thesis, University of California, 1972, hlm. 234.
- ¹⁹ GERAKAN juga cuba menghubungi PAS, Parti Buruh dan PRM tetapi dihalang oleh blok DAP-PPP kerana PAS sebuah parti perkauman, Parti Buruh sebuah parti komunis dan PRM memiliki kedua-dua unsur ini. *Ibid.*, hlm. 239.
- ²⁰ Kenyataan akhbar yang disediakan oleh pengasas-pengasas GERAKAN bertarikh 29 Mac 1968, Surat Persendirian V. Veerappan bernombor 19/64.
- ²¹ Profesor Syed Hussein Al-Attas dilahirkan di Bogor, Barat Jawa. Beliau tamat pengajian di Amsterdam pada tahun 1961. Beliau adalah bekas Presiden Kesatuan Ahli Akademik Universiti Malaya sebelum menerima tawaran sebagai Ketua Jabatan Pengajian Melayu Universiti Singapura. *Straits Times*, 31 Mac 1968.
- ²² Chee Khoo dilantik ke Majlis Universiti Malaya sejak tahun 1959 sehingga 1976. Manakala, Al-Attas pula adalah bekas Presiden Kesatuan Ahli Akademik Universiti Malaya. R.K. Vasil, *Tan Chee Khoo: An Elder Statesman*, hlm. 38.
- ²³ Pertemuan ini diadakan di rumah adik ipar Al-Attas bernama A.J.A. Petrus yang terletak di Jalan Templer, Selangor. Petrus merupakan seorang guru dan Naib Presiden Malaysian Association for Education untuk sesi 1968/69 yang ditubuhkan pada bulan Januari 1968. Manakala, Al-Attas merupakan Presiden persatuan yang sama. Temu ramah dengan Prof. Syed Hussein Al-Attas, bekas Pengerusi Kebangsaan GERAKAN pada 12 Mei 2006 di Kuala Lumpur.
- ²⁴ *Kwong Wah Jit Poh*, 9 Jun 1968. Mengikuti Al-Attas: "Saya memberi perhatian tentang politik sejak di bangku sekolah lagi." *Utusan Malaysia*, 18 Mei 1975.
- ²⁵ Al-Attas yakin kerjayanya sebagai pensyarah di universiti tidak akan terjejas sekiranya beliau memasuki dunia politik. *Malay Mail*, 8 April 1968, SP45/3203, Vol. 1, No. 59.
- ²⁶ *Straits Times*, 4 Mac 1968.
- ²⁷ Pengesahan fakta ini diperolehi berdasarkan temu ramah penulis dengan Al-Attas.
- ²⁸ *The Guardian*, May-June 1968, Vol. 2, No. 7.
- ²⁹ Surat Tan Chee Khoo kepada V. Veerappan. (Tidak bertarikh), Surat Persendirian V. Veerappan bernombor 16/13.
- ³⁰ Temu ramah dengan K. George, bekas Setiausaha Eksekutif GERAKAN pada 24 Julai 2005 di Kelang, Selangor.
- ³¹ Beliau adalah bekas Setiausaha Agung *National Union of Factory and General Workers*. Beliau telah bertanding dalam lapan Pilihanraya Umum dan menjadi Ahli Parlimen selama lima penggal dengan mewakili kawasan Bangsar, Damansara, Datuk Keramat di Penang dan Puchong. Beliau juga seorang Ahli Dewan Undangan Negeri kawasan Pantai selama tiga

- penggal. *New Sunday Times*, 3 Ogos 2003. Beliau terlibat dalam penubuhan Parti Buruh Selangor. R. Ampalavanar, *The Indian Minority and Political Change in Malaya, 1945-1957*, Kuala Lumpur: Oxford University Press, 1981, hlm. 138.
- ³² V. Veerappan adalah seorang bekas guru dan aktif dalam Kesatuan Sekerja dan Parti Buruh termasuk menjadi Naib Presiden Parti Buruh. Beliau kalah dalam Pilihanraya Persekutuan 1964 dan satu lagi pilihanraya kecil yang diadakan selepas itu. Beliau kemudiannya melanjutkan pelajaran dalam jurusan undang-undang di Lincoln's Inn, London dan kembali ke Malaysia pada tahun 1967. *Straits Times*, 31 Mac 1968.
- ³³ Lee Kam Hing, "Three Approaches in Peninsular Malaysian Chinese Politics: The MCA, The DAP and The GERAKAN", hlm. 78-80.
- ³⁴ Temu ramah dengan Prof. Wang Gungwu, bekas pengasas utama GERAKAN pada 28 Julai 2003 di Kuala Lumpur.
- ³⁵ Temu ramah dengan Tan Poh Lai, anak perempuan Tan Chee Khoo pada 22 Ogos 2003 di Kuala Lumpur.
- ³⁶ Beliau seorang peguam dan bekas Setiausaha Agung Parti Buruh. *Kwong Wah Jit Poh*, 28 Mac 1968.
- ³⁷ Beliau merupakan bekas Naib Presiden Parti Buruh bersama David pada tahun 1965.
- ³⁸ Chong Eu, Boon Seong, Ooh Chooi Cheng, Chia Yu Chian dan Ng Swee Kooi mewakili UDP, bekas pemimpin Parti Buruh ialah Chee Khoo, Veerappan dan Phock Kin, ahli-ahli akademik ialah Al-Attas, Gungwu dan Prof. Syed Naguib Al-Attas. Naguib Al-Attas memperolehi ijazah sarjana dalam bidang pengajian Islam dari Universiti McGill, Kanada. Beliau merupakan warganegara Malaysia yang pertama menerima ijazah Doktor Falsafah dalam bidang pengajian Islam dari Universiti London. *Straits Times*, 13 April 1968.
- ³⁹ Golongan kelas profesional ialah J.B.A. Peter serta pemimpin kesatuan sekerja, K. George (Setiausaha Kesatuan Pekerja Angkatan Tentera Umum Persekutuan). *Annual Report of the Party Gerakan Rakyat Malaysia For 1968*.
- ⁴⁰ *Eastern Sun*, 22 Mac 1968.
- ⁴¹ Nama ini telah ditolak kerana bila diterjemahkan dalam bahasa Cina berbunyi 'Kuo-Min Tang', sebuah parti politik dari China pada tahun 1949 dan kemudian berpindah ke Taiwan iaitu 'Kuomintang'. Ho Sooi Beng (1972/1973), "The Gerakan Rakyat Malaysia-An Investigation Into Break-up of a Malaysia Non-Communal Political Party", Kajian Ilmiah, Kuala Lumpur: Universiti Malaya, hlm. 12.
- ⁴² *Eastern Sun*, 23 Mac 1968; *Sin Chew Jit Poh*, 24 Mac 1968.
- ⁴³ Temu ramah dengan Tun Dr. Lim Chong Eu, bekas Pengerusi Kebangsaan GERAKAN pada 14 Ogos 2006 di Pulau Pinang.
- ⁴⁴ *Annual Report of the Party Gerakan Rakyat Malaysia For 1968*. *Nanyang Siang Pao*, 26 Mac 1968; *China Press*, 26 Mac 1968.
- ⁴⁵ Temu ramah dengan Ong Boon Seong, bekas Setiausaha Agung UDP dan GERAKAN pada 16 Jun 2003 di Sungai Petani, Kedah.

- ⁴⁶ Teks ucapan Dr. Tan Chee Khoon dalam pembukaan Parti Gerakan Rakyat Malaysia cawangan Batu pada 6 September 1968.
- ⁴⁷ Temu ramah dengan Dr. Lim Chong Eu.
- ⁴⁸ *Sin Pin Jit Poh*, 14 Mac 1968.
- ⁴⁹ Mengikuti Oon Chin Seong, orang yang mencipta logo UDP juga adalah pencipta logo GERAKAN. Beliau bernama Cheah Yee Chian yang berasal dari Johor dan berkelulusan dalam bidang kesenian dari Perancis. Temu ramah dengan Dato' Seri Oon Chin Seong, bekas anggota GERAKAN pada 17 April 2003 di Pulau Pinang.
- ⁵⁰ Temuramah dengan Lim Choon Choo, anggota GERAKAN pada 14 Ogos 2006 di Pulau Pinang.
- ⁵¹ *Annual Report of the Party Gerakan Rakyat Malaysia For 1968*. Simbol padi melambangkan makanan utama rakyat negara ini, 5 batang benih padi emas mewakili lima kaum di negara ini iaitu Melayu, India, Cina, orang Asli dan lain-lain lagi. Ho Sooi Beng, "The Gerakan Rakyat Malaysia-An Investigation Into Break-up of a Malaysia Non-Communal Political Party", 1972/1973, hlm. 30.
- ⁵² Chong Eu dikatakan tidak mahu UDP dibubarkan serta-merta kerana bimbang GERAKAN akan gagal. Cheah See Kian (1988), *Penilaian Dr. Lim Chong Eu*, hlm. 176.
- ⁵³ Temu ramah dengan Dr. Lim Chong Eu.
- ⁵⁴ *Eastern Sun*, 23 Mac 1968.
- ⁵⁵ *Annual Report of the Party Gerakan Rakyat Malaysia For 1968*.
- ⁵⁶ Temu ramah dengan Prof. Al-Attas.
- ⁵⁷ Beliau dilahirkan di Surabaya, Timur Jawa. Beliau tamat pengajian dari Universiti Malaya pada tahun 1954 dan memperolehi ijazah Doktor Falsafah dari School of Oriental and African Studies, Universiti London. Beliau kembali ke Universiti Malaya sebagai pensyarah Jabatan Sejarah pada tahun 1957. Beliau juga adalah bekas Presiden Kelab Sosialis di Singapura dan ahli Parti Buruh Selangor. *Straits Times*, 23 Januari 1968; *Eastern Sun*, 26 Mac 1968. Beliau kini merupakan Pengarah Institut Pengajian Asia Timur di Universiti Kebangsaan Singapura.
- ⁵⁸ Beliau memperolehi ijazah sarjana dalam bidang pengajian Islam dari Universiti McGill, Kanada. Beliau merupakan warganegara Malaysia yang pertama menerima ijazah Doktor Falsafah dalam bidang pengajian Islam dari Universiti London. *Straits Times*, 13 April 1968.
- ⁵⁹ *Annual Report of the Party Gerakan Rakyat Malaysia For 1968*.
- ⁶⁰ Mereka menandatangani teks pengisytiharan itu kecuali Prof. Naguib Al-Attas yang meminta untuk dikecualikan. Minit Mesyuarat Khas Gerakan Rakyat Malaysia, 14 April 1968; *The Guardian*, April 1968, Vol. 2, No. 6.
- ⁶¹ *Sin Chew Jit Poh*, 25 Mac 1968.
- ⁶² *Eastern Sun*, 26 Mac 1968.
- ⁶³ *Straits Times*, 26 Mac 1968.
- ⁶⁴ *Sin Chew Jit Poh*, 26 Mac 1968.
- ⁶⁵ Negara Malaysia dilanda masalah ekonomi dan kewangan. *Perikatan*, September 1967, Jilid. 2, No. 2.

- ⁶⁶ *Declaration by the Gerakan Rakyat Malaysia on 26 March 1968*, Kuala Lumpur: Registrar of Societies
- ⁶⁷ *Perikatan*, Mac 1968, Jilid. 2, No. 6.
- ⁶⁸ Antara matlamat-matlamat Perikatan ialah mewujudkan dan mengekalkan satu bangsa Malaysia yang bersatu padu, membaiki keadaan kehidupan dan kebahagiaan rakyat Malaysia di dalam lapangan ekonomi dan kemasyarakatan serta berusaha menjadikan Malaysia sebuah negara yang teguh, dinamik dan makmur dengan berasaskan perasaan muhibah dan harmoni di kalangan pelbagai kaum. Perlembagaan dan Peraturan Parti Perikatan bagi Malaysia Barat, 13 Februari 1967.
- ⁶⁹ *Malay Mail*, 26 Mac 1968; *Straits Echo*, 26 Mac 1968; *Malayan Thung Pao*, 26 Mac 1968.
- ⁷⁰ *Perikatan*, Mac 1968, Jilid. 2, No. 6. *Eastern Sun*, 26 Mac 1968.
- ⁷¹ *Sin Chew Jit Poh*, 27 Mac 1968.
- ⁷² Seorang pemerhati politik di Kuala Lumpur berkata, penubuhan sebuah parti pembangkang yang kuat adalah perlu bagi mengawasi setiap tindakan politik kerajaan Perikatan supaya tidak menjejaskan kepentingan masyarakat. *China Press*, 14 Mac 1968.
- ⁷³ *The Guardian*, 2 Mac 1969, Vol. 3, No. 1.
- ⁷⁴ *Eastern Sun*, 28 Mac 1968.
- ⁷⁵ *The Guardian*, April 1968, Vol. 2, No. 6.
- ⁷⁶ Siew Sin juga berpendapat penubuhan GERAKAN tidak mengubah bilangan parti politik di negara ini. Mengikutnya: "In fact, the number of the political party will not be increased because one of the founder members of the new party merely intends to bury another party which he founded and of which he is still the president." Selain itu, Setiausaha Eksekutif MCA, Robert Chua berharap GERAKAN akan menjadi sebuah parti pembangkang yang sihat dan berkebolehan. *Straits Times*, 27 Mac 1968. Bagaimanapun, MCA dalam akhbar partinya bernama *The Guardian* telah mengkritik GERAKAN sebagai sebuah parti yang lemah dan tidak mempunyai pendirian politik yang jelas. *The Guardian*, 6 Julai 1968, Vol. 3, No. 1; *The Guardian*, 2 Mac 1969, Vol. 3, No. 7.
- ⁷⁷ *Eastern Sun*, 27 Mac 1968.
- ⁷⁸ Mengikut bekas Pengerusi Parti Buruh Cawangan Teluk Intan, Chai Kai Wooi: "The Gerakan Rakyat Malaysia is a collection of has-beens, right-wing opportunists and ex-partisan dissidents." *Straits Times*, 3 April 1968. Parti Buruh meminta Chee Khoon dan mereka yang letak jawatan dari parti supaya kosongkan semua kerusi Parlimen dan Dewan Negeri yang dimenangi oleh mereka dalam pilihanraya tahun 1964. *Eastern Sun*, 3 April 1968. Bagaimanapun, desakan itu ditolak oleh Chee Khoon dengan alasan anggota masyarakat masih memerlukan perkhidmatannya. *Nanyang Siang Pao*, 4 April 1968.
- ⁷⁹ *Sin Chew Jit Poh*, 27 Mac 1968.
- ⁸⁰ *Straits Times*, 27 Mac 1968.
- ⁸¹ *Eastern Sun*, 27 Mac 1968.

- ⁸² Pengasas-pengasas GERAKAN selain wakil-wakil UDP adalah terdiri daripada individu yang tidak mempunyai sokongan dan pengaruh yang kuat dalam masyarakat. *Straits Times*, 31 Mac 1968.
- ⁸³ *Sin Chew Jit Poh*, 28 Mac 1968.
- ⁸⁴ R.K. Vasil, *Ethnic Politics in Malaysia*, India: Radiant Publishers, hlm. 161-162.
- ⁸⁵ Jumlah Kesatuan-Kesatuan pekerja-pekerja di Malaysia Barat pada akhir tahun 1967 ialah 258 dengan keahlian yang berjumlah 307,000 orang. Malaysia, *Penyata Rasmi Parlimen: Dewan Rakyat, Parlimen Kedua, Penggal Kelima*, Jilid V. Bil. 1, 6 Jun 1968, hlm. 99-100.
- ⁸⁶ Nancy L. Snider, "What Happened in Penang", *Asian Survey*, Vol. VIII, No. 12, December 1968, hlm. 973.
- ⁸⁷ Teks Ucapan Presiden MTUC, Yeoh Teck Chye pada tahun 1968, Surat Persendirian V.Veerappan bernombor 19/73.
- ⁸⁸ *Annual Report of the Party Gerakan Rakyat Malaysia For 1968*.
- ⁸⁹ *Eastern Sun*, 29 Mac 1968.
- ⁹⁰ *Sin Chew Jit Poh*, 2 April 1968.
- ⁹¹ Sikap MTUC itu boleh difahami kerana sebelum ini MTUC juga pernah menolak kerjasama dengan MCA. Ini bagi mengelak unsur-unsur politik meresap masuk ke dalam MTUC. Mengikut Setiausaha MTUC Negeri Sembilan, Tuhin Mukerje: "The trade union movement does not require any assistance from the MCA even if it be the extent of encouraging Chinese labour to join existing tradi union." *Straits Echo*, 25 Mei 1968.
- ⁹² *Sin Chew Jit Poh*, 2 April 1968.
- ⁹³ *Sin Min Ryh Baw*, 8 April 1968; *Malay Mail*, 8 April 1968.
- ⁹⁴ Mengikut Prof. Al-Attas: "If the governing party carries out policies which are favourable to the movement then the unions should see that it remains in power but if the Government is unfavourable to unions, then they should strive to see that the Government will not be re-elected." *Straits Times*, 7 April 1968.
- ⁹⁵ Menurut David: "It is the aim of the GERAKAN to fight for labour laws that shall restore the workers to their legitimate and rightful positions." *Straits Times*, 11 November 1968.
- ⁹⁶ *Straits Times*, 4 April 1968.
- ⁹⁷ Terdapat 15 orang pemimpin MTUC sertai GERAKAN kerana gembira parti ini berjuang untuk kepentingan golongan pekerja. *China Press*, 12 April 1968; *Sin Pin Jit Poh*, 12 April 1968. Pemimpin-pemimpin MTUC lain yang memasuki GERAKAN ialah Zainal Abidin (Presiden Cargo Handling Staff Union), K. Mahalingam (Setiausaha Harbour Trade Union Port Swettenham), S. Palany (EXCO Member, National Electricity Board Junior Officer's Union), Lee Yoke Kan (Setiausaha Agung Rediffusion Workers Union) dan Joseph Thomas (Setiausaha Bangsar / Brickfield Youth Section-Labour Party of Malaysia) *Eastern Sun*, 12 April 1968; *Nanyang Siang Pao*, 14 April 1968. Pengerusi dan Setiausaha *National Electricity Board Union*, P. Vellachami dan Othman bin Haji Idris, Setiausaha Eksekutif *Kuala Lumpur Daily Rated Municipality Worke's Union*, E. Balasingh, Setiausaha *Club Employees Union*, Wong Kee Kong serta empat pegawai dari Kesatuan Bank

- dari Negeri Sembilan juga menyatakan sokongan kepada GERAKAN. *Eastern Sun*, 6 Mei 1968; *Straits Times*, 6 Mei 1968.
- ⁹⁸ Enam pegawai DAP Cawangan Kampung Pandan meletak jawatan dan masuk GERAKAN. Mereka adalah N.R. Sivarajah, N. Anthony, S. Adimulam dan Philip Mathews. D.K. Periasamy dari DAP Cawangan Batang Bejantai juga letak jawatan dan masuk GERAKAN. *Straits Times*, 4 April 1968. Seorang ahli Parti Buruh di Kelang, M. Nadarasa keluar dari Parti Buruh dan masuk GERAKAN. Beliau adalah ahli Majlis Perbandaran Kelang sejak bulan Ogos 1963. *Eastern Sun*, 7 April 1968.
- ⁹⁹ Chee Khoo berkata terdapat banyak permohonan hendak menyertai GERAKAN. *Malay Mail*, 9 April 1968; *China Press*, 10 April 1968.
- ¹⁰⁰ *Eastern Sun*, 14 April 1968.
- ¹⁰¹ Perjumpaan itu dihadiri oleh Chee Khoo, Al-Attas, Gungwu, Naguib Al-Attas, Chong Eu, Ooh Choi Cheng, Veerappan, Ng Swee Kooi, Teck Chye, K. George, Zainal Rampak (Penolong Setiausaha Kesatuan Pekerja-Pekerja Pengangkutan) dan David. Minit Mesyuarat Khas Gerakan Rakyat Malaysia, 14 April 1968.
- ¹⁰² *Straits Times*, 11 April 1968. Jawatankuasa Pro-Tem itu sebenarnya terdiri daripada 14 orang dan bukan 16 orang seperti yang dilaporkan dalam artikel 'Cenderamata Ulangtahun ke 25 Gerakan: Sejarah dan Perjuangannya' dan 17 orang seperti yang dikatakan dalam Virginia H.Dancz, *Women and Party Politics in Peninsular Malaysia*, Singapore: Oxford University Press, 1987, hlm. 197. Penulis mengesahkan fakta ini berdasarkan laporan dalam Minit Mesyuarat Khas Gerakan Rakyat Malaysia, 14 April 1968 dan suratkhbar *Sin Chew Jit Poh* bertarikh 16 April 1968.
- ¹⁰³ Chong Eu dikatakan menolak tawaran menyandang jawatan Setiausaha Agung GERAKAN yang ditawarkan oleh Chee Khoo. Temu ramah dengan K. George.
- ¹⁰⁴ Mereka adalah Chong Eu, Chee Khoo, Teck Chye, Veerappan, David, Peter, Naguib Al-Attas, Chooi Cheng, Mohd bin Soom, Swee Kooi, Ramlah binti Muzir. Phock Kin, Raja Baaya binti Yacob, Tunku Mohd Archibald. *China Press*, 4 April 1968.
- ¹⁰⁵ *Kin Kwok Daily News*, 26 Mac 1968. Minit Mesyuarat Khas Gerakan Rakyat Malaysia, 14 April 1968.
- ¹⁰⁶ R.K. Vasil, *Ethnic Politics in Malaysia*, hlm. 161-162. Bagaimanapun, Al-Attas berkata beliau sebenarnya berperanan lebih dari itu kerana bertindak sebagai 'moderator' bagi memastikan bekas pemimpin Parti Buruh dan UDP dapat bekerjasama dalam GERAKAN, menamakan calon-calon yang sesuai dalam pilihanraya tahun 1969 dan sering meneliti teks ucapan Chee Khoo dan Chong Eu dalam bahasa Melayu supaya tidak ada kesalahan bahasa. Temuramah dengan Prof. Al-Attas.
- ¹⁰⁷ Temu ramah dengan Saw Ah Kee, bekas anggota UDP dan GERAKAN pada 15 April 2003 di Pulau Pinang.
- ¹⁰⁸ Mengikut Nancy L. Snider, seorang lagi calon bagi jawatan itu adalah Prof. Ungku Aziz tetapi beliau merupakan Naib Canselor Universiti Malaya. Nancy L. Snider (1972), "Communalism and the breakdown of Malayan Parliamentary Democracy", hlm. 243. Prof. Ungku Aziz juga

mengambil berat mengenai masalah hubungan kaum di negara ini. Beliau mengemukakan tiga sebab kekacauan berlaku di Pulau Pinang dan kebanyakan kawasan di Utara Malaysia. Antaranya ialah terdapat pihak yang menyebarkan khabar angin, orang yang menimbulkan kekacauan terdiri daripada ahli kongsi gelap, petani, pekerja-pekerja perusahaan dan ahli-ahli politik yang fanatik serta masih terdapat ketidakseimbangan antara kaum. Selain itu, beliau juga menyeru kerajaan menubuhkan satu suruhanjaya penyiasat bagi mengkaji hubungan kaum di negara ini. *Berita Harian*, 16 Disember 1968. Intelektual Melayu lain yang dikaitkan dengan penubuhan GERAKAN ialah Kassim Ahmad tetapi desas-desus ini kemudiannya senyap begitu sahaja. *Malayan Thung Pao*, 23 Mac 1968.

- ¹⁰⁹ Profesor Syed Hussein Al-Attas mengatakan penyakit orang Islam adalah tidak mahu berusaha membuat apa yang mereka perlukan. Baginya, mereka hanya tahu menerima bantuan secara percuma daripada kuasa-kuasa besar. *Berita Harian*, 18 Julai 1968.
- ¹¹⁰ Profesor Syed Hussein Al-Attas meminta pihak media menyiarkan lebih banyak berita mengenai kemajuan umat Islam di luar negara dalam pelbagai bidang dari masa ke semasa bagi dijadikan pendorong kepada masyarakat Islam tempatan. *Berita Harian*, 18 Mei 1967.
- ¹¹¹ Profesor Syed Hussein Al-Attas juga terlibat dalam satu mesyuarat membincangkan masalah pelajaran dan kemasyarakatan Melayu serta cara-cara mengatasinya. *Berita Harian*, 8 September 1967; *Straits Times*, 9 Ogos 1968.
- ¹¹² Lee Kam Hing, "Three Approaches in Peninsular Malaysia Chinese Politics: The MCA, The DAP and The Gerakan", hlm. 78-79.
- ¹¹³ *Sin Chew Jit Poh*, 11 April 1968.
- ¹¹⁴ *Kwong Wah Jit Poh*, 27 Mac 1968.
- ¹¹⁵ Virginia H. Dancz, *Women and Party Politics in Peninsular Malaysia*, Singapore: Oxford University Press, 1987, hlm. 197.
- ¹¹⁶ Seorang lagi anggota GERAKAN, Abdul Wahab pula dilantik sebagai Penolong Setiausaha Bahagian Selatan Malaysia. *Sin Chew Jit Poh*, 16 April 1968.
- ¹¹⁷ Perlembagaan GERAKAN 1968.
- ¹¹⁸ *Straits Times*, 16 April 1968. Pada peringkat awalnya, GERAKAN bercadang mengadakan mesyuarat di Bangunan Dewan Bahasa dan Pustaka kerana menjangkakan ramai orang akan menghadiri perhimpunan ini. *Malay Mail*, 5 April 1968.
- ¹¹⁹ *Sin Chew Jit Poh*, 16 April 1968.
- ¹²⁰ Surat Chee Khoo kepada OCPD, Kuala Lumpur bertarikh 13 April 1968, Kuala Lumpur: Registrar of Societies.
- ¹²¹ *Sin Chew Jit Poh*, 16 April 1968.
- ¹²² *Annual Report of the Party Gerakan Rakyat Malaysia For 1968*.
- ¹²³ *Eastern Sun*, 26 Mac 1968.
- ¹²⁴ *Straits Times*, 11 April 1968, SP45/3203, Vol. 1, No. 59.
- ¹²⁵ *Berita Harian*, 31 Mac 1968.

- ¹²⁶ GERAKAN memperjuang 10 perkara dalam Workers' Charter. Kandungan Charter itu termasuk menuntut upah minimum untuk pelbagai jenis pekerjaan, keselamatan pekerja, jaminan pampasan untuk pekerja yang diberhentikan, rancangan keselamatan sosial untuk pengangguran, kecederaan, kesakitan dan usia, peluang kemajuan yang sama untuk semua pekerja tanpa mengira kaum, agama atau jantina, peraturan untuk penyertaan pekerja dalam pengurusan perkhidmatan sosial, tempat yang elok dan cukup untuk pekerja, pengiktirafan hak pekerja dalam penganjuran mesyuarat dan perbincangan serta pandangan mereka dengan bebas. *Straits Times*, 11 November 1968.
- ¹²⁷ GERAKAN menyokong langkah melindungi hak-hak keistimewaan orang Melayu. Malaysia, *Penyata Rasmi Parlimen: Dewan Rakyat, Parlimen Ketiga, Penggal Pertama*, Jilid 1. Bil. 4, 25 Februari 1971, hlm. 251-252. *Sin Chew Jit Poh*, 29 Mac 1968; *Sin Pin Jit Poh*, 1 April 1968.
- ¹²⁸ Perjuangan GERAKAN yang lain termasuklah mahu sumber-sumber penghasilan terpenting dimiliki oleh masyarakat (*public ownership*) jika faedah yang lahir daripadanya melebihi daripada taraf sebelum berlakunya pemindahan milik itu, menghapuskan masalah gejala rasuah di negara ini, melahirkan sebuah masyarakat yang bermoral, bertoleransi dan saling hormat-menghormati, menolak amalan politik wang dan menjadikan parti politik sebagai pelindung kepentingan masyarakat yang sebenar. Malaysia, *Penyata Rasmi Parlimen: Dewan Rakyat, Parlimen Kedua, Penggal Kelima*, Jilid V. Bil. 4, 11 Jun 1968, hlm. 820-825. Ucapan Prof. Syed Hussein Al-Attas dalam Majlis Pelancaran Penubuhan Parti Gerakan Rakyat Malaysia pada 15 April 1968.
- ¹²⁹ *Straits Times*, 16 April 1968.
- ¹³⁰ Chee Khoo berkata sesuatu kaum tidak boleh memusnahkan kaum yang lain. Oleh itu, setiap kaum harus diberi kebebasan menggunakan bahasa masing-masing. *Kwong Wah Jit Poh*, 8 April 1968; *China Press*, 8 April 1968.
- ¹³¹ Mengikuti Chee Khoo: "I cannot speak for the rest of the Opposition, but I can assure this House that the GERAKAN will reject communal politics even at the risk of losing every seat that we contest. We will stick to our ideal of finding rational solutions to all racial problems. The GERAKAN is politically rich in thought and ideas unlike some bankrupt parties, including Alliance, which have kept themselves in three racial compartments simply to exploit racial sentiments." Malaysia, *Penyata Rasmi Parlimen: Dewan Rakyat, Parlimen Kedua, Penggal Kelima*, Jilid V. Bil. 4, 11 Jun 1968, hlm. 812.
- ¹³² Menurut Veerappan: "The simple conclusion from all these is that the Alliance has been fooling the people all these 15 years. Therefore, there is fear. I hope the new UMNO-Coalition Government realise that they can't fool the people all the time. You either become a socialist and serve the people or remain a capitalist and serve the capitalists, be they Indians, Chinese or Malays." Malaysia, *Penyata Rasmi Parlimen: Dewan Rakyat, Parlimen Ketiga, Penggal Pertama*, Jilid I. Bil. 6, 2 Mac 1971, hlm. 445
- ¹³³ Al-Attas berkata GERAKAN merupakan sebuah parti bersifat sosialis, demokrasi dan kemanusiaan. Temu ramah dengan Prof. Al-Attas. Bagaimanapun, Chong Eu berkata GERAKAN bukan sebuah parti bersifat

sosialis tetapi hanya sebuah parti berjiwa Malaysia. Temu ramah dengan Dr. Lim Chong Eu.

- ¹³⁴ Surat V. Veerappan kepada Jabatan Pendaftaran Pertubuhan-Pertubuhan Malaysia bertarikh 18 April 1968 bernombor R. S. M 226/68 (4), Kuala Lumpur: Registrar of Societies.
- ¹³⁵ *Berita Harian*, 7 Mei 1968.
- ¹³⁶ *China Press*, 16 Mei 1968.
- ¹³⁷ Surat Jabatan Pendaftaran Pertubuhan-Pertubuhan Malaysia kepada GERAKAN bernombor R. S. M 226/68 (6), Kuala Lumpur: Registrar of Societies.
- ¹³⁸ Veerappan menolak cadangan nama baru itu kerana baginya, maksud sebenar Gerakan Rakyat Malaysia akan hilang. Selain itu, beliau telah memberitahu pihak suratkhbar Cina supaya berhati-hati melaporkan maksud sebenar parti itu. Oleh itu, kebanyakan suratkhbar tersebut tidak lagi melihatnya sebagai Min Yuen. Surat V. Veerappan kepada Jabatan Pendaftaran Pertubuhan-Pertubuhan Malaysia bertarikh 28 Jun 1968 bernombor R. S. M 226/68 (10), Kuala Lumpur: Registrar of Societies.
- ¹³⁹ Catatan komunikasi di antara V. Veerappan dengan Chin Hon Hian (Pendaftar Pertubuhan Malaysia) melalui telefon pada 9 Mei 1968 bernombor R. S. M 226/68 (7), Kuala Lumpur: Registrar of Societies.
- ¹⁴⁰ Surat Chee Khoo kepada Chin Hon Hian bertarikh 16 Mei 1968 bernombor R. S. M 226/68 (9), Kuala Lumpur: Registrar of Societies.
- ¹⁴¹ Surat Jabatan Pendaftaran Pertubuhan-Pertubuhan Malaysia kepada GERAKAN bertarikh 25 Mei 1968 bernombor R. S. M 226/68 (14), Kuala Lumpur: Registrar of Societies.
- ¹⁴² *Sin Chew Jit Poh*, 29 Mei 1968; *Sin Chew Jit Poh*, 30 Mei 1968; *Nanyang Siang Pao*, 30 Mei 1968.
- ¹⁴³ Tarikh rasmi penubuhan GERAKAN kebetulan merupakan hari lahir Chong Eu iaitu 28 Mei 1919. Temu ramah dengan Lim Choon Choo.